

การขับเคลื่อนมาตรการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนของประเทศไทย ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

จากรุวรรณ ศรีภักดี

การศึกษา เรื่อง การขับเคลื่อนมาตรการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนของประเทศไทย ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเสนอแนะแนวทางใหม่เพื่อพัฒนาการนำมาตรการขับเคลื่อนสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ไปสู่การปฏิบัติในทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุด ต่อประชาชนและประเทศชาติ เพื่อให้ผู้สูงอายุไทยมีหลักประกันในการดำรงชีวิตทุกมิติ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างอิสระและยาวนาน ดังนี้

๑. สถานการณ์ทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย

ปัจจุบันประชากรไทยอายุยืนยาวขึ้นมากกว่าในอดีต โดยมีอายุคาดเฉลี่ยสูงถึง ๗๖ ปี และมีแนวโน้มว่าจะมีอายุยืนขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉลี่ยมากกว่า ๘๐ ปี การที่ประเทศไทยมีอัตราการเกิด และอัตราการตายที่ลดลง ประกอบกับอายุที่ยืนยาวขึ้นของคนไทยอันเนื่องมาจากการทางการแพทย์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการดูแลสุขภาพ รวมทั้งระบบสาธารณสุขที่มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น และมุ่งเน้นการบริการสุขภาพระดับอำเภอ ตำบล และการกระจายบุคลากรทางด้านสุขภาพไปยังพื้นที่ชนบทห่างไกลและพื้นที่ขาดแคลน จึงทำให้คนไทยมีอายุยืนยาวขึ้น ทำให้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ประมาณร้อยละ ๔ ต่อปี ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัย (Ageing Society) มาตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ โดยมีประชากรสูงอายุมากกว่าร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งเข้าสู่สังคมสูงวัยเป็นอันดับ ๒ ของอาเซียน และอันดับ ๔ ของเอเชีย และจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย คาดว่า ปี ๒๕๖๕ ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์ (Complete Aged Society) โดยจะมีประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่า ในปี ๒๕๗๖ ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) โดยจะมีประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ ๒๘ ของประชากรทั้งประเทศ

การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อประมาณของภาครัฐที่ใช้ในการจัดสวัสดิการสังคมในภาพรวมด้านต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษา (Education) สุขภาพอนามัย (Health) ที่อยู่อาศัย (Housing) การทำงานและการมีรายได้ (Employment and Income Maintenance) ความมั่นคงทางสังคม (Social Security) บริการสังคม (Social Services) และนันทนาการ (Recreation) นอกจากนี้ รูปแบบการอยู่อาศัยของครอบครัวไทยก็เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต โดยครอบครัวมีขนาดเล็กลงเหลือจำนวนสมาชิกเฉลี่ย ๓ คนต่อครอบครัว แนวโน้มการอยู่คนเดียวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในวัยสูงอายุ คนวัยหนุ่มสาวยุคใหม่มีแนวโน้มแต่งงานช้าลงเรื่อย ๆ และนิยมมีบุตรน้อยลงหรือบางส่วนแต่งงานแต่ไม่มีบุตร จึงทำให้ประเทศไทยมีสัดส่วนเด็กเกิดน้อย ส่งผลให้ประชากรที่จะเติบโตไปทดแทนวัยแรงงานมีจำนวนลดลง ทำให้สัดส่วนวัยแรงงานลดลงอย่างต่อเนื่อง อัตราส่วนพึ่งพิงของวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น โดยในปี ๒๕๘๓ คาดว่า วัยแรงงาน ๑ คน ต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุ ๐.๖ คนหรือเกือบเท่าตัว ทำให้มองเห็นภาพในอนาคตของสังคมไทยที่ประชากรวัยแรงงานในปัจจุบันจะกลายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุขนาดใหญ่ในอนาคต และคนกลุ่มนี้นอกจากต้องเลี้ยงดูตนเองแล้ว ยังต้องมีการเลี้ยงดูบิดามารดาที่เป็นผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอีกด้วย

จากสถานการณ์ทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ จึงทำให้ประเทศไทยต้องมีการเตรียมความพร้อมรับมือกับประเด็นท้าทาย และกำหนดมาตรการรองรับสังคมสูงวัยทั้งในระดับสมบูรณ์ และระดับสุดยอดทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม ให้มีความครอบคลุมทั้งในปัจจุบันและอนาคตระยะยาว สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ดังนี้

๒. สิ่งที่เป็นประเด็นท้าทาย สิ่งที่ต้องปรับปรุง และข้อจำกัดที่ต้องจัดการ

❖ สิ่งที่เป็นประเด็นท้าทาย

- ๑) คนไทยอายุยืนยืนยาวขึ้น โดยอายุที่ยืนยาวขึ้นของคนไทยบางส่วนอาจจะมาพร้อมกับการมีสุขภาพไม่ดี มีภาวะความเจ็บป่วย ทุพพลภาพ และตกอยู่ในภาวะพึ่งพิงในช่วงบั้นปลายของชีวิต
- ๒) ครอบครัวไทยมีขนาดเล็กลง กลุ่มคนวัยหนุ่มสาวไม่นิยมแต่งงาน หรือแต่งงานช้าลง โดยอยู่เป็นโสดกันมากขึ้น และบางส่วนที่แต่งงานแล้วก็ไม่นิยมมีบุตร

๓) อัตราการเกิดอยู่ในระดับต่ำ และลดลงอย่างต่อเนื่องจนต่ำกว่าระดับทดแทน ส่งผลให้ประเทศไทยอยู่ในสภาวะเด็กเกิดน้อย และด้อยคุณภาพ โดยคนที่มีพร้อมไม่ท้อง คนที่ท้องกลับไม่มีพร้อมในการเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ

๔) สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อกำลังการผลิตของประเทศ และรายได้จากการเก็บภาษีของภาครัฐมีฐานแคบลง

๕) คนไทยยังขาดความตระหนักและเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพของตนเองในทุกมิติยังเป็นไปในสัดส่วนที่น้อย และยังไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพในยามสูงวัย และส่วนใหญ่ยังเตรียมตัวไม่ทัน จึงต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๖) ประเทศไทยมีนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ แผนระดับชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุมาตั้งแต่ที่ประเทศไทยยังไม่ได้เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย เพื่อมุ่งหวังให้ประเทศไทยมีการเตรียมการที่เพียงพอต่อการรองรับการเป็นสังคมสูงวัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่จนถึงปัจจุบันประเด็นดังกล่าวยังไม่มีความก้าวหน้าในทางปฏิบัติมากนัก

❖ สิ่งที่ต้องปรับปรุง

๑) ประเทศไทยต้องมีการทบทวน และปรับปรุงกฎหมายหลักด้านผู้สูงอายุ ให้สามารถรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนผู้สูงอายุในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งปรับปรุงวิธีการ เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมและทันสมัยมากยิ่งขึ้น อาทิ การกำหนดสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุ ทั้งทางด้านการเสริมทักษะอาชีพใหม่ อาชีพทางเลือกเพื่อใช้ประโยชน์ในยามสูงวัย การมีงานทำ การมีรายได้ การขยายอายุการทำงานให้ยาวนานขึ้นตามศักยภาพของบุคคล การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก การมีผู้คุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง การมีผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ สิทธิเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและปลอดภัย การมีระบบการออมเงินของบุคคลเพื่อรับบำนาญในวัยสูงอายุ เพื่อรองรับการเป็นสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนของประเทศไทยได้อย่างมีคุณภาพ

๒) การบูรณาการและการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการสร้างระบบรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนของประเทศไทย โดยร่วมในการออกแบบ ร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมใช้ประโยชน์ ร่วมติดตามประเมินผลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้ระบบรองรับสังคม

สูงวัยคนไทยอายุยืนสามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การขับเคลื่อนในทางปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

❖ สิ่งที่ต้องสร้างใหม่

ประเทศไทยต้องมีมาตรการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ๔ มิติ (เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม) โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสนับสนุนการขับเคลื่อนงานในทุกมิติที่มีความชัดเจน และเป็นรูปธรรม สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง มีความเห็นร่วมในการขับเคลื่อนมาตรการฯ ไปสู่เป้าหมายปลายทางในทิศทางเดียวกันทั้งในระดับนโยบาย (ระดับชาติ) ระดับหน่วยงาน (กระทรวง/กรม/สำนักงาน) ระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ จนถึงระดับบุคคล เพื่อเป้าหมายให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันในการดำรงชีวิตทุกมิติ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างอิสระและยาวนาน

❖ ข้อจำกัดที่ต้องจัดการ

๑) การปรับเปลี่ยน Mindset ของคนทุกวัย ให้พร้อมที่จะมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และตรงกันในเรื่องสังคมสูงวัย คือ สังคมของคนทุกวัยที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันทุกช่วงวัย และที่สำคัญคนทุกช่วงวัยต้องอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยทุกคนต้องเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รูปแบบการใช้ชีวิตในอนาคตของคนทุกวัยจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคล ดังนั้น การสร้างความตระหนักและนำไปสู่การปรับพฤติกรรมของบุคคลจึงเป็นสิ่งที่ยาก ต้องใช้ระยะเวลานาน ซึ่งต้องสื่อสารทำความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง

๒) การขับเคลื่อนมาตรการฯ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายหน่วยงานทั้งหน่วยงานหลักและหน่วยงานร่วมดำเนินการ ซึ่งมีทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จึงต้องมีการหารือและกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปในทิศทางและเป้าหมายเดียวกัน รวมทั้งมีการประชุมหารือเพื่อติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากบางส่วนราชการอาจมีการเปลี่ยนแปลง สับเปลี่ยนหมุนเวียนบุคลากรผู้รับผิดชอบ

๓) ความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในสังคมไทยทำให้เป็นความยากในการแก้ไขปัญหาเพื่อจะนำไปสู่การพัฒนา ดังนั้นการจัดทำมาตรการขับเคลื่อนสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ๔ มิติฯ จึงเป็นมาตรการเพื่อมุ่งเน้นแก้ไขปัญหาสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนของประเทศไทยทั้งในปัจจุบันและอนาคต อย่างเป็นระบบที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) ดังนั้น ประเด็นการพัฒนา

ในมิติต่าง ๆ ตามมาตรการฯ จึงมีความยากและซับซ้อนในการดำเนินการ และเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาทุกระดับ และกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งต้องทำความเข้าใจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียว โดยการเห็นพ้อง ยอมรับว่ามีความสำคัญ และผนึกกำลังความร่วมมือก่อนการขับเคลื่อนงานเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายปลายทางที่กำหนดให้เกิดสัมฤทธิ์ผล ซึ่งอาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการที่ยาวนานกว่าจะเห็นผลสำเร็จที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรม

๓. มาตรการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ๔ มิติ (เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม)

รัฐบาลมีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะออกแบบและพัฒนาระบบรองรับสังคมสูงวัยของประเทศไทยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับการเป็นสังคมสูงวัย และวางระบบเพื่อรองรับอนาคตของประเทศ ในการเป็นสังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์ และสังคมสูงวัยระดับสุดยอด เนื่องจากการเตรียมความพร้อมในทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม รวมทั้งเทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นสิ่งสำคัญซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องวางมาตรการเชิงรุกและเชิงรับ เพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ จึงเสนอมาตรการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ๔ มิติ (เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม) โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสนับสนุนการขับเคลื่อนงานทุกมิติ ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ความเห็นชอบก่อนนำไปสู่การขับเคลื่อนในทางปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม สรุปได้ดังนี้

❖ มิติเศรษฐกิจ

- มุ่งเน้นการบูรณาการระบบบำนาญ และระบบการออมเพื่อยามสูงอายุ และการปฏิรูประบบการเงินการคลังที่เหมาะสมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย การส่งเสริมและสนับสนุนประชากรวัยทำงานทั้งกลุ่มที่เป็นลูกจ้างและไม่ใช่มูลจ้างในการเตรียมความพร้อมเพื่อการเข้าสู่การใช้ชีวิตยามสูงอายุ การขยายอายุการทำงาน การสนับสนุนและสร้างระบบการออมทั้งแบบถัวหน้าและสมัครใจผ่านกลไกต่าง ๆ เพื่อรองรับความต้องการในวัยชรา การสนับสนุนการเพิ่มพูนทักษะและอาชีพทางเลือกในวัยทำงานเพื่อใช้ประโยชน์ในยามสูงอายุ การกระจายแหล่งการจ้างงานให้อยู่ใกล้ชุมชนชนบท และการจูงใจให้คนต่างชาติที่มีคุณภาพและต้องการทำงานในประเทศไทยอย่างถาวรได้มีโอกาสทำงาน และพำนักในประเทศไทย

❖ มิติสภาพแวดล้อม

- การปรับปรุงกฎหมายให้มีผลใช้บังคับให้ สอดคล้อง ครอบคลุม และมีประสิทธิภาพ โดยให้ดำเนินการแล้วเสร็จภายในห้าปีนับตั้งแต่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ (กฎกระทรวง กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. ๒๕๖๔/กฎกระทรวงกำหนดลักษณะ หรือการจัดให้มีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ หรือ บริการสาธารณะอื่น เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้ พ.ศ. ๒๕๕๕/กฎกระทรวง กำหนดลักษณะ หรือการจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ และบริการขนส่ง เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ พ.ศ. ๒๕๕๖)
- งบประมาณในการสร้างอาคาร โครงสร้างพื้นฐาน (เช่น ถนน ระบบขนส่งมวลชน เป็นต้น) ต้องสอดคล้องกับกฎกระทรวงที่แก้ไขแล้ว
- ให้มีการรายงานผลและตรวจติดตามอาคารส่วนราชการทั้งหมดว่าได้ดำเนินการ แก้ไขอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับองค์กรผู้สูงอายุ และคนพิการในพื้นที่ตรวจติดตาม)
- ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีภารกิจในการปรับ สภาพแวดล้อมบ้านผู้สูงอายุ ในชุมชนได้

❖ มิติสุขภาพ

- บูรณาการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติการ (Operation Unit) ในการบูรณาการกิจกรรมและทรัพยากร การยกระดับผู้บริบาลอาชีพ Formal (Paid) Care Giver และการจัดให้มีศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพทุกอำเภอควบคู่กับบริการ ฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ผู้ป่วยระยะกลาง (Intermediate Care)

❖ มิติสังคม

- เพิ่มบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการบูรณาการและขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในทุกมิติ และพัฒนาระบบรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละท้องถิ่น การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ “บวร วชร” (บ้าน วัด โรงเรียน วิสาหกิจ ชุมชน โรงพยาบาล) ในการรองรับสังคมสูงวัยในชุมชน การกำหนดให้มี “ผู้พิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ” และการส่งเสริมผู้ที่มีความพร้อมให้มีบุตรและชะลอการตั้งครรรภ์ของผู้ที่ไม่พร้อม

เทคโนโลยีและนวัตกรรมมีบทบาทในการช่วยขับเคลื่อน การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในทุกมิติ มีดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ การจัดทำบัญชีนวัตกรรมอุปกรณ์ช่วยเหลือในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ
(Assisted Devices)

ด้านสภาพแวดล้อม การออกระเบียบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินภารกิจ
ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ด้านสุขภาพ การส่งเสริมให้มีระบบเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ช่วยดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ

ด้านสังคม การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้เพิ่มพูนทักษะการทำงานและทักษะชีวิต

๔. บทสรุป ข้อเสนอเชิงนโยบาย และแนวทางในการขับเคลื่อนมาตรการรองรับ สังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาสถานการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์ประเด็นที่เป็นสาระสำคัญของมาตรการขับเคลื่อนสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ๔ มิติ (เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม) ทำให้ได้ข้อค้นพบ และข้อสรุปของโอกาสและความท้าทายต่อการขับเคลื่อนมาตรการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนของประเทศไทยไปสู่การปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ โดยพบว่า การที่ประเทศไทยมีนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ แผนระดับชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุมาตั้งแต่ที่ประเทศไทยยังไม่ได้เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย (ปี ๒๕๔๗) เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ - ๙ แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๔๔) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นต้น ซึ่งการมีนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ แผนระดับชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังกล่าว เพื่อมุ่งหวังให้ประเทศไทยมีการเตรียมการที่เพียงพอต่อการรองรับการเป็นสังคมสูงวัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่จนถึงปัจจุบันประเด็นดังกล่าวยังไม่มีความก้าวหน้าในทางปฏิบัติมากนัก จึงต้องมีการจัดทำมาตรการขับเคลื่อนสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ๔ มิติ (เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม) เพื่อให้มีความทันสมัย และทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยการศึกษา นโยบายและมาตรการต้นแบบจากประเทศที่พัฒนาแล้วและได้เข้าสู่สังคมสูงวัยมาเป็นระยะเวลานานจนทำให้สามารถพัฒนานโยบาย มาตรการ และระบบรองรับสังคมสูงวัยได้อย่างมีคุณภาพแล้ว เพื่อนำมาเทียบเคียงและปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยอย่างเหมาะสมและเกิดความสมดุล รวมทั้งการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ และวิธีการทำงานแบบใหม่ทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ โดยการพิจารณาและคัดเลือกประเด็นเร่งด่วนที่ต้องให้ความสำคัญและต้องรีบดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรมโดยเร็วใน ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อมรวมทั้งเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งเป็นประเด็นที่หากไม่ดำเนินการจะเกิดความเสียหายและผลกระทบต่อสังคมสูงวัยของประเทศไทยเป็นวงกว้าง โดยต้องเร่งดำเนินการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันใน ๔ ประเด็น ดังนี้

๑) **ตัวบุคคล** ต้องปรับเปลี่ยน Mindset โดยเร่งส่งเสริมให้ประชากรไทยมีความรู้ ความเข้าใจ เรื่อง สังคมสูงวัย ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกวัย มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทุกวัย โดยไม่อาจแยกจากกันได้ และมีผลกระทบต่อกันในทุกช่วงวัย และสร้างตระหนักรู้ในการเตรียมความพร้อมของตนเองเพื่อจะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคต โดยต้องเริ่มส่งเสริมตั้งแต่วัยเด็กผ่านครอบครัวและระบบการศึกษาในแต่ละช่วงวัย เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนักจน

นำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการเตรียมตัวเพื่อเป็นผู้สูงวัยที่มีคุณภาพ และที่สำคัญการเริ่มต้นที่รวดเร็ว เริ่มต้นก่อน จะทำให้มีระยะเวลาในการเตรียมการที่ยาวนานและเพียงพอมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนชีวิตตนเองในด้านต่าง ดังนี้

๑.๑) ด้านเศรษฐกิจ การจัดการการเงิน การออม การลงทุน และการสร้างหลักประกันรายได้ตั้งแต่วัยแรงงานไปจนถึงยามสูงวัย

๑.๒) ด้านสภาพแวดล้อม ต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการปรับสภาพแวดล้อมบ้าน และที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมปลอดภัย และเอื้อต่อการใช้ชีวิตของตนเองในแต่ละช่วงวัย การเริ่มต้นปรับสภาพแวดล้อมบ้านและที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ไปจนถึงอนาคต ป้องกันการได้รับอันตรายและบาดเจ็บภายในบ้านที่จะไปส่งผลกระทบต่อภาวะความเจ็บป่วย พิกัด ทูพพลภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การระคายคายด้านสุขภาพที่มหาศาลในระยะยาว

๑.๓) ด้านสุขภาพ ต้องมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ตั้งแต่วัยเด็กเพื่อลดการเจ็บป่วยและอยู่ในภาวะพึ่งพิงในอนาคต เพื่อเป็นผู้สูงวัยอย่างมีสุขภาวะในอนาคต

๑.๔) ด้านสังคม ต้องมีการวางแผนครอบครัว ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่การเตรียมผู้ดูแลในอนาคต การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างช่วงวัยต่าง ๆ การเรียนรู้ที่จะปรับตัวในเชิงบวกต่อสถานการณ์ต่าง ๆ และปรับเปลี่ยนบทบาทตามการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงวัย รวมทั้งการสร้างพื้นที่และสร้างเครือข่ายทางสังคมในอนาคต

๒) หน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ต้องมีความเข้าใจสถานการณ์สังคมสูงวัยของประเทศไทยและของโลก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศทุกด้าน รวมทั้งผลกระทบและความท้าทายที่จะเกิดขึ้นจากการเป็นสังคมสูงวัยทั้งระดับสมบูรณ์ (Complete Aged Society) และระดับสุดยอด (Super Aged Society) ตลอดจนเห็นความสำคัญและร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนมาตรการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ๔ มิติ (เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม) โดยเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับนโยบาย (ระดับชาติ) ระดับหน่วยงาน (กระทรวง/กรม/สำนักงาน) ระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ จนลงไปถึงการพัฒนาในระดับบุคคล ให้มีการนำมาตรการฯ ไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง และเป็นรูปธรรมในทุกกระดับ รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาและการจัดการงานด้านผู้สูงอายุและสังคมสูงวัยขององค์กรชุมชน/ท้องถิ่น และผู้นำชุมชน

๓) **เครือข่าย** มีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงบูรณาการงานอย่างเป็นระบบและทั่วถึง การสื่อสารประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณะที่สามารถกระจายไปในวงกว้าง การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อการพัฒนางาน การฝึกกำลังและประสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการออกแบบมาตรการฯ และระบบรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนได้อย่างครอบคลุม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง ตลอดจนสะท้อนปัญหาจากการขับเคลื่อนสู่การนำไปพัฒนามาตรการฯ ให้สามารถตอบโจทย์ความต้องการของสังคมได้ทันต่อสถานการณ์

๔) **ระบบบริหารจัดการ** ต้องมีการสร้างระบบรองรับในระยะยาวและมีการเตรียมการล่วงหน้า ดังนี้

๔.๑) การแปลงมาตรการฯ สู่การปฏิบัติ โดยจัดทำแผนงาน/โครงการสำคัญ และการบริหารจัดการงบประมาณรองรับการขับเคลื่อนที่เพียงพอ ตอบโจทย์ความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ต้องได้รับการพัฒนา

๔.๒) การผลักดันให้ทุกภาคส่วนขับเคลื่อนมาตรการฯ อย่างมีบูรณาการตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น

๔.๓) การสร้างกลไกเชื่อมโยงฐานข้อมูลด้านผู้สูงอายุจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศ จังหวัด และท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาระบบสืบค้นที่ง่ายและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลมากขึ้น

๔.๔) พัฒนานวัตกรรมด้านผู้สูงอายุที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

๔.๕) การปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่เดิมให้มีสภาพบังคับ และนำไปสู่การขับเคลื่อนอย่างจริงจัง เพื่อรองรับการดำเนินงานของทุกภาคส่วนในการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนเชิงรุก

๔.๖ วางระบบกำลังคนคุณภาพรองรับสังคมสูงวัยในยุคดิจิทัลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในระดับชาติและระดับพื้นที่

๔.๗ พัฒนาระบบการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ และระบบปกป้องและฟื้นฟูผู้สูงอายุและครอบครัวในยามที่เกิดนานาวิฤติ โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นกลุ่มเสี่ยง กลุ่มเปราะบาง และกลุ่มที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ทั้งในฐานะผู้รับบริการ ผู้รับสวัสดิการ หรือผู้บริโภคร

๔.๘ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

๔.๙ ติดตามและประเมินผลนโยบายและแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุในแต่ละระดับ
